

- Universitesi, Sosyal Bilimler Enstiffisu, Sosyal Yapı - Sosyal Degisime Bilim Dah, Istanbul.
4. Kim, S. ve Kim, R. (2002). A Study of Internet Addiction: Status Causes, and Remedies- Focusing on the alienation factor - International Journal of Human Ecology, 3(1), 1-19.
 5. Giiniif, S., Kayri, M. (2008). Sayisal u9urum ve internet bagimlihgi paradigmasinin lojistik regresyon ile a Qimlanmasi. Ege Universitesi, Uluslararası II. BOTE Sempozyumu, Ku? Adasi.
 6. Yang, C.K., Choe, B-M., Baity, M., Lee, J-H. Ve Cho, J-S. (2005). SCL-90-R and 16PF Profdes of Senior High School Students With Excessive Internet Use. Canadian Journal of Psychiatry, 50(7), 407.
 7. Demetrovics, Z., Szeredi, B. ve Rozsa, S. (2008). The three-factor model of internet addiction: The development of the problematic internet use questionnaire. Behavior Research Methods, 40(2), 563-574.
 8. Ozcan, N. K. (2004). Oniversite ogrencilerinde internet kuilanimimn psikososyal durum ile ilijkisi. Yaymlanmami? Doktora Tezi, Istanbul Universitesi, Saghk Bilimler Enstitusii, Hemsirelik Anabilim Dah, Istanbul.
 9. Celkan, H. Y. (2005). Sosyal bir kurum olarak aile (ikinci baski). A. Solak (ed.), Kuresellejme ve toplum (syf: 1- 50). Istanbul: Hegem Yaymlari.
 10. Grohol, J. (1999). Internet Addiction Guide. Eriřim tarihi 24.07.2008, [http:// psychcentral. com/netaddiction](http://psychcentral.com/netaddiction)
 11. Caplan, S. E. (2002). Problematic Internet use and psychosocial well-being: Development of a theory-based cognitive-behavioural measurement instrument. Computers in Human Behavior, 18, 553-575.
 12. Esen, B. K. (2007). Akran Baskisi ve Algılanan Sosyal Destek Degiskenlerine Gore Ergenlerde internet Bagimlilikmm Yordanmasi. I.Uluslararası Bagimlilik Kongresi, Istanbul.

Рецензент: д.филол.н., профессор Усубалиев Б.

Мамбеталиев Ж.Т.

**КӨРКӨМ ӨНӨР ПРЕДМЕТИН ОРТО МЕКТЕПТЕРДЕ ОКУТУУДА
САБАКТЫН МАКСАТЫН ОКУУЧУЛАРДЫН ПОЗИЦИЯСЫНАН КОЮУ**

Мамбеталиев Ж.Т.

**ИСКУССТВО ПОСТАНОВКИ ЦЕЛЕЙ УРОКА С ПОЗИЦИИ УЧАЩИХСЯ В
ОБУЧЕНИИ ПРЕДМЕТА В СРЕДНИХ ШКОЛАХ**

J.T. Mambetaliev

**IN TEACHING THE SUBJECT OF ARTISTIC ABILITY IN SECONDARY SCHOOLS
PUPILS PURPOSE INSERTS POSITION OF THE OBJECT**

УДК:809.341(4.21)

Макалада көркөм өнөр предметны орто мектептерде окутууда сабактын максатын окуучулардын позициясынан коюу тууралуу сөз болду.

The article deals with the subject of artistic skill learning in secondary schools put in the position of schoolchildren aim of the subject.

Орто мектептердин мугалимдери сабак өтүүнүн технологиясын терең окуп үйрөнүп, аны практикада колдонуунун ыкмаларын өздөштүрүп, өз билимдерин жогорулатып турмайынча кайсы предметти албайлы сабак өтүүдө көйгөйлөр болоберет. Мындай көйгөйлөрдөн арылуу үчүн ар-бир мугалим өзүнүн квалификациялык адистиги боюнча тынымсыз изденүүнүн аракетинде болуп турганы жаңыланууга, өзгөрүүлөргө алып келет. Жаш өспүрүмдөрдүн ар тараптуу билим алууларына, калыптанууларына мектептин предметтик мугалимдери өздөрүнүн чыгармачылык ишмердүүлүктөрүнүн натыйжасында гана таасир бералышат. Предметтик мугалим окуу планында белиленген тигил же бул теманы өзүнүн даярдыгынын денгээлинде окуучуларга билим берүүнү башкы максат деп эсептебестен, ошол алган билимдери канчалык денгээлде окуучулардын эсинде сакталды жана аны турмуштук практикада колдонуу деген маселе башкы орунда турат.

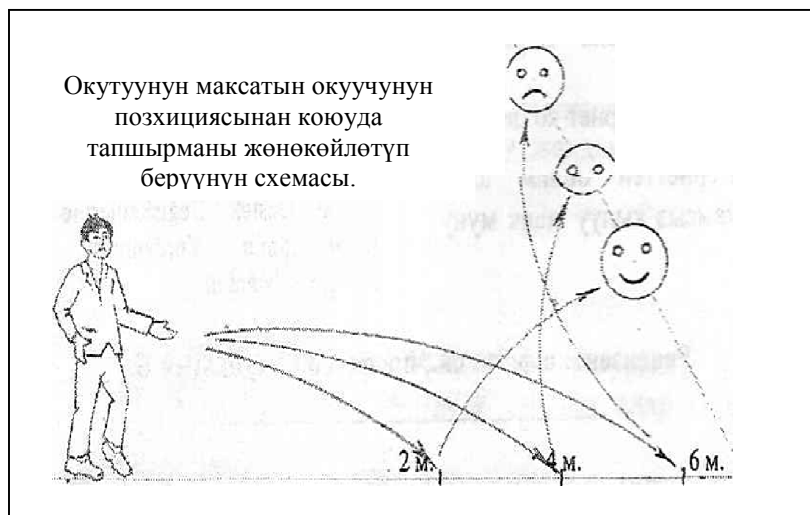
Билим берүүнүн мурунку системасында предметтик сабактарды өтүүдө окуучулардын кызыкчылыгы эске алынбастан, мугалимдин кызыкчылыгы башкы орунда болуп келген. Тагыраак айтканда мугалим өзүнүн темага карата болгон даярдыгынын денгээлинде гана сабактар өтүлүп келген болсо, бүгүнкү билим берүү системасында окутуунун максаты окуучунун позициясынан коюлат. Бардык учурда эле максаттар ишке аша бербейт, бирок ошондой болсо дагы мүмкүн болушунча окуучуларга ыңгайлуу болушун уюштуруу мугалимге байланыштуу. "Окутуу максаттарын аныктап албаган мугалим тек гана аялдамага барып, туш келген эле автобуска түшүп кете берген адамга окшош. Жөн эле кыдырып келуу учун жолго чыксаңыздар эч нерсе эмес, бирок анык бир жерге барышыңыздар керек болсо, мындай жорукту жасабайсыздар". Мугалим сабактын максатын аныктап албаган болсо, анда ушул мисалга салыштырууга болот.

Окутуунун максатын окуучунун позициясынан коюуда тапшырманы жөнөкөйлөтүп берүүнүн схемасы 1-таблицада берилди:

- Баланын максаты 2м. аралыктагы алкакка топту ыргытып салуу болсо, ал оной эле аткара алат;
- Баланын максаты 4м. аралыктагы алкакка топту ыргытып салуу болсо, ал аткаруудан чочуйт;
- Баланын максаты 6м. аралыктагы алкакка топту ыргытып салуу болсо, ал аны аткарууга аракет жасайт бирок татаалдык жаралат, кай бир учурда баш тартышы толук мүмкүн.

Сабактын максатын окуучунун позициясынан коюунун өзү инсанга багытталган окутуу ыкмасы болот.

1-таблица.

Окуу предметтери боюнча колдонулуп жаткан мамлекеттик стандарттар дагы ушул окутуунун максатын окуучунун позициясынан коюунун маанилүүлүгү эске алынуу менен иштелип чыккан.

Окутуунун максаттары окуучунун окуп-үйрөнүү мүмкүнчүлүгүнө карай аныкталууга тийиш. Бул максаттар теменкүлөр:

- > Окуучуларга маалымдалышы жана түшүндүрүлүшү керек;
- > Окуучуларга ачык-айкын жана түшүнүктүү болуусу зарыл;
- > Окуучулар сабактын максатын түшүнгөндүгүн өз сөздөрү менен айтып берүүлөрү керек;
- > Максат негиздүү болуп, билим берүү стандартынын талаптарына ылайык келүүгө тийиш;
- > Коюлган максат ишке аштургандай болушу шарт;
- > Максаттын аткарылышы өлчөнө тургандай болушу керек.

Мындай окуу процессинин натыйжасында мугалим эмнени окутарын эмес, окуучу эмнени окуп-үйрөнөрүн аныктап, негизги көңүл мугалимдин эмес окуучунун муктаждыгына басым жасалат.

Окутуунун максатын окуучунун позициясынан коюуга байланыштуу бир сабактын темасын мисалга алабыз.

Тема: Графикалык натюрморт

Максаты:

а) билим берүүчүлүк; «Графика» түшүнүгү менен таанышат, «Натюрморт» жөнүндө түшүнүк алат, «Графикалык натюрморт» жөнүндө түшүнүк алышат.

б) өнүктүрүүчүлүк; иллюстрацияларды айырмалай алышат, бир нече буюмдан натюрморт түзүүгө көнүгүшөт, сызыктардын жардамы менен буюмдун формасын аныкташат.

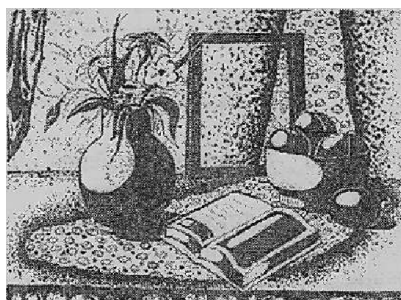
в) тарбия берүүчүлүк; сүрөт искусствосунун түрлөрүнө мүнөздөмө беришет, натюрмортко анализ жүргүзө алышат.

2-таблица

Сабактын максатын коюу таблицасы

№	Максаттар	Милдеттүү
1	Искусствонун жанрлары боюнча маалымдалат жана түшүнүк берет	Мугалим
2	Графика, натюрморт жөнүндө так жана дана баяндайт, доскада көрсөтөт	Мугалим
3	Тегиздиктин бетине, түшүнгөндөрү боюнча буюмдардын элесин тура жайгаштыра алат	Окуучу
4	Буюмдардын формасын сүрөт тартуунун эрежеси боюнча сызыктар аркылуу аныктай алат	Окуучу
5	Взүнен карап туруп, буюмдагы жарык менен көлөкөнүн чегин көрөбилет	Окуучу
6	Сүрөт тартуунун бардык эрежелерин колдонот	Окуучу
7	Окуучулардын кабыл алган билгичтиктерин андан ары тереңдетет	Мугалим

Билим берүүчүлүк максатта белгиленгендей «Графика» түшүнүгү менен таанышат, мында графикалык чыгармаларды керсетүү менен элестүү билим-билгичтиктерге ээ кылабыз.

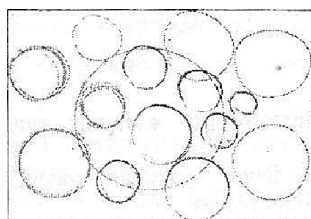

1-сүрөт (О.М.Гусева По урочные разработки по изобразительному искусству 6-класс, Москва "ВАКО" 2011 Сүрөт искусствосунун негизги түрлөрүнүн бири графика

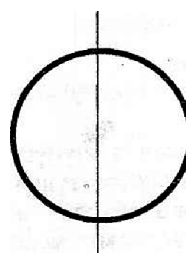
Графика. - газмуну жана формасы жагынан живописке жакын, болгону менен айрымаланып турат. Живопистен айырмачылыгы, негизги көркөм каражаты болгон бир тондуулугу (т.а. сызык, жарык, көлөкө); анда түстүн ролу салыштырмалуу ченелүү. Эреже катары, графикалык чыгармаларды кайбир учурларда гана ар-кыл материалдарга аткарбаса дээрлик кагаздын бетине аткарылат.

Натюрморт - көркөм сүрөт искусствосунун негизги жанрларынын бири, эки же андан ашык жансыз нерселерден жана буюмдардан түзүлгөн сүрөттөлүш натюрморт деп аталат. Күнүмдүк турмушта колдонулуучу

буюмдарды (жашылча - жемиштер, гүлдер, геометриялык фигуралар ж.б.) сүрөттөөгө арналат. Натюрморттук сүрөттөр өзгөчө окуу практикасында маанилүү.

2-сүрөт

3-сүрөт

Мугалим үчүн берилген тапшырманы аткаруу оной болушу мүмкүн, бирок окуучулар үчүн татаалдыктарды жаратат. Ошондуктан аны окуучулардын позициясында коюу үчүн эн жөнөкөй геометриялык фигураларды аткаруу менен алардын аткара турган иштерин жөнөкөйлөтүп берсек болот. Мисалы теменкү айлананы ар бир окуучу аткара алат, бирок бир шарт аны аспаптардын жардамысыз аткаруулары керек.

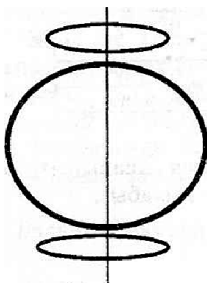
Биринчи көнүгүү: тегиздиктин бетине бир нече айланаларды аткарышат, кол манжаларын 2- сүрөт)

Эки, үч минута кагаз бетинде айланаларды, шакекчелерди аспаптардын жардамысыз аткаргандан кийин 3-сүрөттөгү көнүгүүнү аткарышат. Мында ок сызыгы биринчи сызылып, анын үстүндө айлана сызылат анткени, айлананын эки жагы теп келиши эске алынат.

Сабактын максатын коюу таблицасынын үчүнчү бөлүгүндө белгиленгендей, тегиздиктин бетине мугалимдин түшүндүрмөсү боюнча форманы сүрөттөөнүн биринчи этабын аткара алышат. Бул этаптагы башкы максат геометриялык фигура айлананы (шакекче, тегерек) аспаптардын жардамысыз аткарууга көнүктүрүү. Окуучулар бул этапты аткаруунун максаты тоголок формадагы буюмдарды тартуу үчүн көнүгүү болуп жаткандыгын билүүлөрү керек.

Экинчи көнүгүү: өзүлөрү аткарган айланалардын үстүнө жана астына овал чийгенге көнүгүшөт (4-сүрөт), мындай көнүгүүлөрдөн бир нечени аткарууга дагы болот.

Окуучулар үчүн овалдарды аткарууда дагы татаалдыктар жаралат, андыктан түз сызыктарды сызып, сызыктын үстүндө белгилүү аралыктагы кесиндилерди алып, төмөнкү 5-сүрөттө көрсөтүлгөндөй көнүгүүлөрдү аткаруу дагы пайдалуу натыйжасын берет.

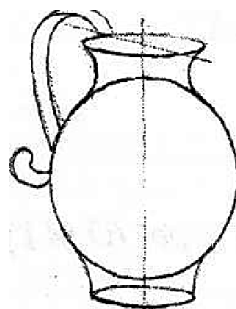
4-сүрөт

5-сүрөт

Үчүнчү көнүгүү: өздөрү аткарган айланалар менен овалдарды жаа сызыктары менен бириктиришет.

Сабактын максатын коюу таблицасынын 3-бөлүгүндө көрсөтүлгөндөй, окуучу түшүнгөнүн колдонуп, буюмдун элесин туура жайгаштыра алат жана тапшырма аткаруу жөндөмдөрүнө ээ болот.

5-сүрөт

Бардык буюмдардын сүрөтүн тартууда геометриялык фигуралар жардамга келет, анткени кайсыл гана буюмду албайлы окшоштуруп, салыштырып керсек алар геометриялык фигуралардан түзүлөт.

Төртүнчү көнүгүү: сабактын максатын коюу таблицасынын төртүнчү бөлүгүндө буюмдардын формасын сүрөт тартуунун эрежеси боюнча сызыктар аркылуу аныктай алат деп белгиленди.

Сызыктар буюмдун формасына жараша ар-кандай абалда жараша ар кандай абалда жайгашат (7-сүрөт).

Бул көнүгүүнү аткарууда ок сызыктары жана жардамчы сызыктар өчүрүлүп коюлат. Сабактын максатын коюу таблицасынын бешинчи бөлүгүндө белгиленгендей буюмду өзүнөн карап туруп, андагы жарык менен көлөкөнүн чегин көрө билет. Берилген натюрморттогу бир буюмдун мисалында алдык, ал эми берилген тапшырмага жараша бардык буюмдар бирге, бөлүнбөстөн чогуу иштелет.

7-сүрөт.

8-сүрөт.

Сабактын максатын коюу таблицасынын алтынчы бөлүмүндө белгиленгендей, окуучу сүрөт тартуунун бардык эрежелерин колдонот. Ал эрежелер; берилген буюмду кере билүү; тегиздиктин бетине туура жайгаштыруу; буюмдардын бири-бирине болгон катышын аныктоо; композициялык түзүлүшүнө кеңүл буруу. Графикалык натюрмортто толук керсетүлдү, (8-сүрөт) ал эми акыркы, жетинчи бөлүмдө окуучулардын кабыл алган билгичтиктерин андан ары тереңдетет деп белгилегенбиз, мында мугалим берилген тапшырманын толук аткарылышын талап кылып, ушул эле тапшырма башка техникаларда (боёктор, пластилин) ж.б. каражаттар менен аткарсан боло тургандыгын айтып, тереңдетип билим бере алат.

Литература:

1. КББА жумушчу программа Бишкек 2011.
2. КББА Мектептин усулдук бирикмелеринин жетекчилери ычын таркатма материалдар. Бишкек 2011.

Рецензент: д.пед.н., профессор Калдыбаев С.К.